

LUNDS
UNIVERSITET

MR IRL?

En studie om rätten till informationsfrihet i
informationsamhället

Cajsa Wasén

Magisteruppsats i mänskliga rättighetsstudier
VT 2012

Handledare: Dr. Olof Beckman

Abstract

During the twenty-first century, questions concerning the use of information and communication technology have become a priority on the international agenda, according to the UN; we are now entering an Information Society. The World Summit on the Information Society was a possibility for the UN to discuss and establish ethical principles concerning the new society. The purpose of this study is to examine how the UN:s initiative through WSIS have affected the understanding of freedom of information. Which understanding of rights claims regarding freedom of information is expressed in the outcome documents from the WSIS summits in 2003 and 2005?

In this study, the theoretical framework is inspired by Norman Faircloughs critical discourse analysis and his use of the terms discourse and discursive practice. To demonstrate the central understanding of the concept, it is discussed from the opposing pairs freedom of information as a right-freedom and aim-method. The analysis shows that the UN during the WSIS two phases emphasized the concept as a right and method. Further, the importance of access to information was stressed at the expense of free dissemination of information. Consequently, established power structures is maintained through the avoidance of politically sensitive topics as censorship.

Keywords: Freedom of Information, Internet, the Information Society, UN, WSIS, ICCPR, Human Rights, Rights Claims

Tack...

Jag vill rikta ett tack till följande personer:

* Lärarlaget i mänskliga rättighetsstudier, Lunds Universitet. Ingen nämnd, alla ihågkomna.

Utan er hade jag bara varit en rättighetstagare på drift i tillvaron.

* Mina kära pären som stöttat mig igenom alla år av tentor och uppsatsskrivande och som dessutom har gjort det möjligt för mig att läsa min magistertermin och skriva färdigt min uppsats.

Tack!

* Frida Linnea Nilsson, du är 2.0.

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	2
1.2	Avgränsningar	2
1.3	Kontext	3
2	Teori och metod.....	7
2.1	Teoretiskt ramverk.....	7
2.1.1	<i>Metodologiskt tillvägagångssätt</i>	9
2.2	Centrala begrepp.....	10
2.2.1	<i>Information</i>	10
2.2.2	<i>"Informationssambället"</i>	11
2.3	Informationsfrihet	13
2.3.1	<i>En fri- eller rättighet?</i>	13
2.3.2	<i>Som mål eller medel?</i>	17
3	Fas 1: Genève 2003	19
3.1	Med informationen som medel	19
3.1.1	<i>Kvantitet = kvalitet?</i>	20
3.2	En frihet som ställer krav	22
4	Fas 2: Tunis 2005.....	24
4.1	Medlet står fast.....	24
4.2	Skydd utan respekt.....	25
5	Slutsats.....	27
5.1	Diskussion.....	29
5.2	Förslag till fortsatt forskning.....	30
	Referenser	32

Förkortningar

ACHR	American Convention on Human Rights
ARPA	Advanced Research Project Agency
ARPANET	Advanced Research Project Agency Network
ECHR	European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms
FN	Förenta Nationerna
ICCPR	International Covenant on Civil and Political Rights
ICT	Information and Communication Technology
IRL	In Real Life
ITU	International Telecommunication Union
MR	Mänskliga rättigheter
PrepCom	Preparatory Committee
UDHR	Universal Declaration on Human Rights
WSIS	World Summit on the Information Society

1 Inledning

[...] Most Internet users have had the experience of finding a link buried in a site, which leads to another relevant link, and to another... until we find ourselves down some pleasurable but unexpected informational rabbit hole, in a direction we did not intend to go, but one which broadens our perspectives nonetheless. This ability to explore the confines of the Internet freely, to use technology to aid our search, and perhaps to be surprised and challenged by what we find, is what makes the Internet such a revolutionary educational and political device.¹

2010-talet har god potential till att bli informationsfrihetens decennium. I slutet av år 2010 dominerades media av turerna kring Wikileaks då senast släppta hemliga dokument, ”Cablegate” och den arabiska våren som startade under år 2011 kom snart att handla om rätten till både mediet och till information. För rätten till informationsfrihet är en rättighet som idag är lätt för många att ta för given. Särskilt när fler människor får tillgång till attribut som en Macbook Pro med aluminiumhölje eller en smartphone av valfritt märke, för med nätverkstäckning i princip var som helst kan vi låta information skölja över oss. Samtidigt välkomnar inte alla parter teknikens möjligheter till informationsspridning och det är idag miljoner människor världen över som får strida för sin rätt att ta del av och sprida information. Det finns cyberdissidenter som trots hot om straff fortsätter att göra sina röster hörda genom exempelvis bloggar eller twitterflöden. Det så kallade informationssamhället erbjuder sätt för människor att ta del av information och kunskap samtidigt som allt mer avancerade verktyg för censur introduceras och vidareutvecklas. Luften är fri, men därmed inte sagt att den information som strömmar genom våra trådlösa nätverk är det också.

Mitt i denna utveckling finner vi FN, samfundet som karaktäriseras av lika många hårda viljor och olika politiska agendor som det finns medlemsstater. Men innebär då nödvändigtvis samhällsutvecklingen att överenskomna avtal sätts ur spel eftersom arenan förändras? Tvärtom, menar Mansell och skriver följande i förordet till *Human Rights in the Digital Age*: ”One of the key findings of recent research on the way digital technologies and the Internet are mediating our lives is that offline conventions and practices do not diminish in importance in the face of new cyberspace developments.”² Ratificerade avtal behöver således inte förlora i betydelse vid omtolkning för en ny kontext. Däremot står FN inför en stor utmaning vad gäller att bevaka översättningen av så kallade ”offline conventions” till de situationer som uppkommer i

---

¹ Esler, Brian W., “Filtering, Blocking and Rating: Chaperones or Censorship?” i Klang, Mathias & Murray, Andrew (red), *Human Rights in the Digital Age*, 2005: 100

² Mansell, Robin, “Introduction- Human Rights and Equity in Cyberspace” i Klang & Murray (red), 2005: 3

informationssamhällets kölvatten. Under 2000-talet har också frågor kring informationssamhället och informations- och kommunikationsteknologi förflyttats högre upp på den internationella agendan. Här gällde det för FN att hänga med i utvecklingen och i slutet av 1990-talet tog FN initiativ till att starta upp en process som kom att namnges till World Summit on the Information Society. Efter ett förslag från ITU år 1998, samlades FN:s medlemsstater under två faser i Genève år 2003 och Tunis 2005 för att diskutera dessa frågor och bland annat etablera etiska principer för informationssamhället. Dessa båda toppmöten kom att bli stora events med tusentals deltagare och där både stater, privata aktörer och civilsamhället fanns representerade.

Researchen inför denna studie ledde mig till WSIS som initiativ och jag fann detta som en intressant utgångspunkt för min studie. Jag har alltid hyst en viss faiblesse för studiet av policydokument då de på ett torrt och sakligt sett bidrar till utformandet av rådande politiska diskurser. Dessutom är det intressant att undersöka en frågeställning kring mänskliga fri- och rättigheter i denna typ av material som policydokument utgör eftersom rättighetsfrågor har en tendens att hamna i skymundan i policydiskussioner av dessa slag, då fokus istället hamnar på frågor av mer teknologisk art.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka på vilket sätt FN:s initiativ genom WSIS har inverkat på förståelsen av informationsfrihet som en mänsklig rättighet idag. Min frågeställning lyder därmed som följande: Vilken förståelse av rättighetsanspråk avseende informationsfrihet uttrycks i slutdokumenten av WSIS konferenser år 2003 och 2005?

1.2 Avgränsningar

En studie som behandlar frågan om informationsfrihet i informationssamhället kräver sina avgränsningar eftersom uppsatsens omfång annars riskerar att få ett högre sidantal än vad det finns siffror i ett IP-nummer. Det är rätten till informationsfrihet kopplat till internetanvändning som står i centrum i denna studie, även om det finns flertalet andra rättigheter som kan associeras till samma fråga. Jag kommer inte att diskutera eller undersöka FN:s millenniemål i sig trots att människors rätt till information nämns i FN:s millenniedeklaration. Det är inte heller min avsikt att behandla frågan om huruvida rätten till mediet (i detta fall då internet) i sig är eller skall vara en mänsklig rättighet eftersom detta är en fråga som kräver mer utrymme än vad jag kan erbjuda i denna uppsats. Vidare metodologiska avgränsningar för studien återfinns i kapitel 2.1.1.

Til syvende og sidst är jag först och främst människorättsvetare och väljer därmed att inte fokusera på de mer tekniska aspekterna som tagits upp i WSIS toppmötesforum och med all sannolikhet hade denna studie sett annorlunda ut om den till exempel hade genomförts av en IT-expert. Jag är dock förvissad om att den viktiga frågan om informationsfrihetens vara i dagens samhällskontext vinner på att även närmas utifrån ett tvärvetenskapligt MR-perspektiv.

1.3 Kontext

En värld utan elektronisk kommunikation är idag svårt att föreställa sig för de unga generationerna av internetanvändare. När begynnelsen till nätet såg dagens ljus, präglades efterkrigstiden av en teknisk kapplöpningsrustning mellan USA och dåvarande Sovjetunionen. Efter att den ryska satelliten Sputnik hade sänts upp i rymden år 1957, lät det amerikanska försvarsdepartementet året efter grunda ARPA med uppgift att sammanföra och samla in forskningsresurser gällande teknisk utveckling och försvarsrelaterad forskning. Bland annat fanns det fanns visioner om ett datanätverk med sammanlänkade kunskapscentrum.³ Tidigare hade också modemets tillkomst år 1958, gjort det möjligt att sammanbinda datorer på skilda geografiska platser med telefonlinjer, där modemmet kunde omvandla den digitala signalen till analog och vice versa.⁴

År 1969 lanserades vad som kom att bli internets föregångare, det amerikanska datornätet ARPANET.⁵ Till en början användes nätverket till kommunikation ett antal forskningscentrum emellan men nätverkets potential undgick inte de inblandade i projektet, och i början på 1970-talet bestod utmaningen i att koppla samman ARPANET med ytterligare andra nätverk.⁶ För att detta skulle ha möjlighet att fungera behövdes det ett sätt för nätverken att kommunicera med varandra och med 1973 års lansering av kommunikationsprotokollet TCP, som fem år senare splittrades upp i TCP/IP, löstes detta problem.⁷

Fortfarande var ARPANET dock främst till för försvarsrelaterad forskning och således stod många institutioner utanför utvecklingen. USENET som kom att kallas ”the poor man’s ARPANET” fick därmed en viss genomslagskraft när denna lanserades 1979.⁸ En utveckling mot ett mer civilt internet fortsatte under 1980-talet när beslut togs om att separera den militära

---

³ Moschovitis, Christos m.fl., *History of the Internet: A Chronology, 1843 to the Present*, 1999: 61

⁴ Moschovitis, Christos m.fl., 1999: 42

⁵ Castells, Manuel, *The Internet Galaxy. Reflections on the Internet, Business, and Society*, 2001: 10

⁶ Moschovitis, Christos m.fl., 1999: 65

⁷ Castells, 2001: 11

⁸ Moschovitis, Christos m.fl., 1999: 102

användningen av ARPANET från den forskningsrelaterade.⁹ Med tiden började också ARPANET bli teknologiskt föråldrat och slutade användas officiellt år 1990.¹⁰ Nu började istället det så kallade internet, samlingsnamn för de nätverk som från år 1983 använde sig utav TCP/IP-modellen, utvecklas och växa i stor omfattning.¹¹ Likaså hade internets användningsområde skiftat fokus från främst forskning och militär användning till att även bli något för allmänheten. Ytterligare kliv i denna riktning togs också när exempelvis företaget IBM lanserade persondatorn (PC:n) år 1981 och Apple sin Macintosh år 1984.¹² Därmed började informationsteknologin ta en annan plats i människors vardag då den blev tillgänglig hemma.

När Tim Berners-Lee år 1991 lanserade ett system för kommunikation på internet banade denna väg för en revolutionär förändring av människors internetanvändning.¹³ Målet för Berners-Lee var att skapa ett globalt system som kunde användas av alla människor, även om det inte var okomplicerat att förklara vad den så kallade webben egentligen var för någon uppfinning: ”The web was not a physical ’thing’ that existed in a certain ’place’. It was a ’space’ in which information could exist.”¹⁴ Med detta verktyg som döptes till World Wide Web kom både informationssökning och kommunikation att underlättas drastiskt för användarna, och eftersom användarna nu även själva kunde publicera material på webben medförde detta ytterligare tillväxt till systemet.¹⁵ Fler hemsidor började skapas och företag och organisationer började etablera sig på webben, exempelvis gick FN online år 1993.¹⁶

Vidare lade internets uppkomst grund till många förhoppningar om förändring eftersom det nu fanns en ny spelplats där reglerna inte var givna på förhand och möjligheterna var till synes oändliga. Utvecklingen mot en sammankopplad värld pågår också i en rasande fart. Idag uppgår antalet internetanvändare enligt statistik från ITU år 2010, till uppskattningsvis två miljarder människor. Motsvarande siffra för år 2005, när WSIS andra toppmöte i Tunis ägde rum, var cirka en miljard.¹⁷ Detta innebär således att cirka en tredjedel av världens befolkning idag surfar på webben. Således är förutsättningarna för digital interaktion människor emellan i teorin därmed relativt goda, när människor kan både twittra, lägga ut videor på YouTube eller sammankalla till demonstrationer på den populära community-sidan Facebook, som har mer än

---

⁹ Abbate, Janet, *Inventing the Internet*, 1999: 142

¹⁰ Castells, 2001: 12

¹¹ Moschovitis, Christos m.fl, 1999: 109, 118

¹² Moschovitis, Christos m.fl, 1999: 114, 116

¹³ Moschovitis, Christos m.fl, 1999: 149

¹⁴ Berners-Lee, Tim, *Weaving the Web. The Past, Present and Future of the World Wide Web by its Inventor*, 2000: 39

¹⁵ Abbate, 1999: 218

¹⁶ Moschovitis, Christos m.fl, 1999: 175

¹⁷ Statistik från internationella teleunionen: http://www.itu.int/ITU-D/ict/statistics/at_glance/KeyTelecom.html
Senast besökt 2011-10-24

900 miljoner aktiva användare i månaden.¹⁸ Men det pågår ständigt statliga sanktionerade försök världen över att begränsa människors rätt till informations- och yttrandefrihet på internet. I en rapport från mars 2011 listar organisationen Reporters Without Borders följande länder som internets största fiender: Burma, Kina, Kuba, Iran, Nordkorea, Saudiarabien, Syrien, Turkmenistan, Uzbekistan och Vietnam. Ett antal länders förehavanden står också under bevakning, som bland andra Australien, Egypten, Tunisien, Ryssland, Frankrike och Libyen med flera.¹⁹ Organisationen rapporterar även om i sin pressfrihetsbarometer att det i maj år 2012 sitter 131 cyberdissidenter eller så kallade ”netizens” fängslade i världen, på grund av deras nättaktiviteter.²⁰ Motsvarande siffror för åren 2003 och 2005, då världens representanter träffades i Genève och Tunis, var enligt organisationen 37 respektive 43 fängslade cyberdissidenter.²¹

Motiven till internetcensur kan vara av olika slag. Dels är det ett sätt för stater att utöva politiskt förtryck av oliktankande, människorättsaktivister och etniska minoriteter samt kontrollera religiösa/icke-religiösa rörelser. Det kan även handla om att skydda upphovsrätt och andra tillgångar.²² Nätet och statlig censur kan även användas utav stater i syfte att stödja statens egna intressen. Goldsmith och Wu illustrerar detta med landet Kina, där kinesiska myndigheter försöker upprätthålla ett internetanvändande som både stödjer landets ekonomiska intressen samt propagerar för dess statliga ideologi.²³ Censurering innebär i sin tur att inneha kontroll över tillgång till mediet, dess funktionalitet och innehåll. Det finns flertalet metoder för detta som exempelvis omdirigering av internetsidor, blockering av IP-adresser eller innehållsfiltrering baserad på vissa sökord.²⁴ I länder där statlig censur utövas och där internetcaféer är vanligt förekommande kan verktyg för filtrering installeras direkt på datorerna, då caféägare måste följa nationella direktiv om censurering. Det är heller inte ovanligt med fysisk övervakning i form av besök av lokal polis.²⁵ Det är även flera aktörer som är inblandade i denna verksamhet. Enligt en rapport från Freedom House, råder det en växande trend att myndigheter låter lägga ut arbetet med nätcensur på entreprenad till privata bolag som exempelvis mobiloperatörer eller

---

¹⁸ Statistik från Facebook: <http://newsroom.fb.com/content/default.aspx?NewsAreaId=22> Senast besökt 2012-05-14

¹⁹ Rapport från Reporters Without Borders, mars 2011: http://march12.rsf.org/i/Internet_Enemies.pdf Senast besökt 2011-10-24

²⁰ Reporters Without Borders pressfrihetsbarometer för år 2012: <http://en.rsf.org/press-freedom-barometer-netizens-imprisoned.html?annee=2012> Senast besökt 2012-05-14

²¹ Reporters Without Borders pressfrihetsbarometer för år 2003 respektive 2005: <http://en.rsf.org/press-freedom-barometer-netizens-imprisoned.html?annee=2003>
<http://en.rsf.org/press-freedom-barometer-netizens-imprisoned.html?annee=2005> Senast besökt 2011-10-24

²² Warf, Barney, "Geographies of Global Internet Censorship", 76:1 *GeoJournal* (2011), pp. 1-23: 3- 4

²³ Goldsmith, Jack & Wu, Tim, *Who controls the Internet? Illusions of a Borderless World*, 2006: 89

²⁴ Warf, 2011: 4

²⁵ Deibert, Ronald J & Villeneuve, Nart, "Firewalls and Power: An Overview of Global State Censorship of the Internet", i *Human Rights in the Digital Age*, Klang, Mathias & Murray, Andrew (red), 2005: 116

dataföretag. Det finns också människor som arbetar som censorer och som då manuellt övervakar samt plockar bort förbjudet innehåll i bloggar, chattar med mera.²⁶

---

²⁶ Deutsch Karlekar, Karin & Cook G., Sarah, "Access and Controll: A Growing Diversity of Threats to Internet Freedom", i *Freedom of the Net. A Global Assessment of Internet and Digital Media*, Freedom House, 2009: 2, 7

2 Teori och metod

För att kunna undersöka på vilket sätt FN:s initiativ genom WSIS har inverkat på förståelsen av informationsfrihet som en mänsklig rättighet idag, avser jag att göra en kvalitativ textanalys som kan placeras inom ett diskursteoretiskt ramverk. Först i detta kapitel presenteras studiens teoretiska ramverk som bygger på Norman Faircloughs tankegångar kring begreppen diskurs och diskursiv praktik. I samband med detta kommer också mitt metodologiska tillvägagångssätt att presenteras. Vidare följer en genomgång av för studien, centrala begrepp som information och informationssamhälle. Avslutningsvis kommer synen på informationsfrihet som en fri- eller rättighet och som mål eller medel att behandlas.

2.1 Teoretiskt ramverk

Vad gäller konstruktionen av denna studies teoretiska ramverk har jag tagit intryck av Norman Faircloughs kritiska diskursanalys, i de avseenden som rör hans teoretisering av begreppen diskurs och diskursiv praktik.

Beroende på sammanhang och rådande diskurs ser och uppfattar vi den verklighet vi lever i på olika sätt. För som Winther Jørgensen och Phillips beskriver det, är diskurs ” [...] ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen).”²⁷ Olika sammanhang kan därmed ha olika referens- och förklaringsramar. När Fairclough talar om begreppet diskurs vill han se det språkliga bruket som en form av social praktik och inte enbart som ett uttryck för en individuell aktivitet. Detta implicerar då att diskurs blir mer än bara språkbruk och dialog utan även ett sätt agera på.²⁸ ”Discourse is a practice not just of representing the world, but of signifying the world, constituting and constructing the world in meaning.”²⁹, skriver Fairclough. En central poäng som Fairclough gör angående detta är hans idé om diskursiv praktik som både konstituerad och konstituerande. Det vill säga att diskursen förutom att upprätthålla och förändra rådande värden, även så att säga, speglar de sociala sammanhang och processer som den är ett resultat av. Detta utgör då ett så kallat dialektiskt förhållande.³⁰ Detta begrepp kommer att vara till hjälp i min analys eftersom vi då kan beakta förhållandet mellan FN:s intention att vilja skapa något nytt och en redan hårt reglerad sfär med fixerade politiska positioner. Exempelvis var ett av

---

²⁷ Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, 2000, *Diskursanalys som teori och metod*: 7

²⁸ Fairclough, Norman, *Discourse and Social Change*, 1992: 63

²⁹ Fairclough, 1992: 64

³⁰ Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 67-68

syftena med WSIS att mötas och använda ny kunskap som underlag till att formulera policymål angående informationsteknologi.³¹ Men samtidigt skriver Hans Klein att: ”The summit may serve as a new forum in which to re-fight old battles.”³²

Den diskursiva praktiken manifesteras vidare enligt Fairclough, i språklig form.³³ Den inbegriper också hur olika texter produceras, konsumeras men också distribueras med varierande grader av olika kedjor, och här tar Fairclough texter ”within international arms negotiation” som exempel på en komplex distributionskedja.³⁴ Han talar också om diskurs som politisk praktik och menar att denna: ” [...] Establishes, sustains and changes power relations, and the collective entities (classes, blocs, communities, groups) between which power relations obtain.”³⁵ Återigen, diskursen både vidmakthåller men förändrar samtidigt diskursens sfär. Språk och makt hör också samman och är inga separata företeelser. Därmed är Faircloughs teori om diskurs kritisk i den meningen att syftet är att kunna blottlägga sociala dominerade strukturer som påverkar fenomen som bland annat maktdominans. Han menar exempelvis att det inbäddat i diskursordningen finns ideologier som sätter agendan för både dåtida och nutida händelser. Dock behöver inte all diskurs vara ideologisk.³⁶

För att kunna påvisa en dominerande tolkning av begreppet informationsfrihet inom FN har jag valt att diskutera konceptet utifrån motsatsparen informationsfrihet som en rättighet-frihet respektive mål-medel. Dessa motsatspar har jag utvunnit ur min teoretiska analys av begreppen (se vidare avsnitt 2.3.1 och 2.3.2). Då mitt syfte är att undersöka på vilket sätt FN:s initiativ genom WSIS har inverkat på förståelsen av informationsfrihet som en mänsklig rättighet idag, undersöker jag vilken förståelse av rättighetsanspråk avseende informationsfrihet som uttrycks i slutdokumenten från år 2003 och 2005. Mina motsatspar kommer här att vara behjälpliga dels vad gäller att beskriva synen på informationsfrihet men de uttrycker även spänningarna som finns inom det dialektiska förhållande jag söker beskriva i denna studie. FN:s intention är att lägga fast en ny diskurs inom detta område, och vilken syn är det då som blir framträdande i diskussionerna? Diskurs är som sagt enligt Fairclough, mer än bara språkbruk utan även ett sätt att handla efter. Motsatsparen uttrycker även ansvarsfördelning och vilken spännvidd det finns för FN att agera utefter.

---

³¹ Souter, David, ”The View From the Summit: A Report on the Outcomes of the World Summit on the Information Society”, 6:1 *Info. The Journal of Policy, Regulation, and Strategy for Telecommunications, Information and Media* (2004), pp. 6-11: 7

³² Klein, Hans, ”Understanding WSIS: An Institutional Analysis of the UN World Summit on the Information Society”, 1:3-4 *The Massachusetts Institute of Technology. Information Technologies and International Development* (2004), pp.3-13: 7

³³ Fairclough, 1992: 71

³⁴ Fairclough, 1992: 78-79

³⁵ Fairclough, 1992: 67

³⁶ Fairclough, 1992: 89, 91

För att besvara frågan om vilken förståelse av rättighetsanspråk avseende informationsfrihet som uttrycks i slutdokumenten av WSIS konferenser år 2003 och 2005 har jag valt att göra en kvalitativ textanalys. Kvalitativ i den meningen att jag inte är intresserad av att dra generaliserande slutsatser utifrån en stor mängd material, utan istället kunna fokusera på det som Rienecker och Jørgensen beskriver som: ” [...] Särskilda kvaliteter och egenskaper hos det man studerar.”³⁷ Valet av kvalitativ metod anser jag vara rimligt i förhållande till uppsatsens frågeställning. Istället för ett kvantitativt tillvägagångssätt öppnar detta metodval upp för möjligheten att dels se till textens sammanhang och dels olika avsnitt.³⁸

Mitt analysmaterial utgörs av de officiella slutdokumenten från WSIS konferenser år 2003 och 2005. Dessa är fyra dokument: *Declaration of Principles* och *Plan of Action* som antogs under toppmötet i Genève år 2003 och *Tunis Agenda for the Information Society* och *Tunis Commitment* från WSIS andra fas år 2005. Valet av detta material innebär att jag har avgränsat mig från att undersöka dokument från regionala konferenser under WSIS paraply och förarbetetsprocesser till respektive toppmöte.

Essaiasson med flera skriver att: ”Tolkning handlar i grund och botten om att begripa och förstå vad en text säger i förhållande till den fråga som ställs.”³⁹ För att kunna besvara uppsatsens frågeställning är det viktigt att bryta ned frågeställningens innehåll i frågor som kan ställas till det valda analysmaterialet. Detta kallas att skapa goda analytiska redskap.⁴⁰ För att skapa metodik har jag därmed ur mitt teoretiska material utvunnit motsatspar (se avsnittet ovan). Min problemformulering genom mina motsatspar har vidare fått styra analysens disposition vilket borgar för god validitet vad gäller denna studie. En uppsats innehåll skall även vara intersubjektivt kontrollerbart.⁴¹ Det vill säga att även andra människor än uppsatsförfattaren själv ska kunna förstå hur studien har genomförts. Och genom att vara tydlig, det vill säga att först förankra mina motsatspar i mitt teoretiska ramverk och sedan skriva ut motsatsparen explicit i analysavsnitten och resonera kring dessa, kan läsaren följa min tankestruktur.

---

³⁷ Rienecker, Lotte & Stray Jørgensen, Peter, *Att skriva en bra uppsats*, 2006: 305

³⁸ Essaiasson, Peter m.fl., *Metodpraktikan. Konsten att studera sambälle, individ och marknad*, 2004: 233

³⁹ Essaiasson, Peter m.fl., 2004: 245

⁴⁰ Essaiasson, Peter m.fl., 2004: 238-239

⁴¹ Rienecker & Stray Jørgensen, 2006: 51

2.2 Centrala begrepp

2.2.1 *Information*

Det finns många olika sätt att beskriva och definiera begreppet information. Termen kommer från det latinska ordet *information* som härrörs från *informo*, vilket betyder utbilda, undervisa.⁴² I ICCPR:s nittonde artikel (se vidare avsnitt 2.3.1) ligger fokus på möjliga uttryckssätt för informationsspridning och därmed definierar inte FN närmare vad information kan vara eller bestå av. Ordet information kopplas dock till att höra samman med idéer och åsikter av alla de slag.

Marc Porat har givit följande förslag på definition: ”Information is data that have been organized and communicated.”⁴³ Med Porats definition närmar vi oss ett kvantitativt förhållningssätt när vi talar om information som data. Michael Buckland som identifierar tre olika sätt att benämna begreppet, talar också om ”information-as-thing” och pekar då på att information kan vara både fysiska eller digitala objekt, som exempelvis böcker eller databaserade informationssystem.⁴⁴ Frank Webster fokuserar istället på termens semantiska betydelse och information kan då vara av följande slag: ” [...] Meaningful: it has a subject: it is intelligence or instruction about something or someone.”⁴⁵ Porats beskrivning ger uttryck för att informationen har spridits vidare och ett centralt element inom informationsfriheten är också just rätten att dela och sprida information, det vill säga att kommunicera information.

Webster framhäver också distinktionen mellan vad han kallar ”being informed” och ”having information”. För det är enligt honom en viktig skillnad mellan att vara informerad och på basis av detta kunna fatta välgrundade beslut än att enbart ha tillgång till stora mängder information. Fenomen som förståelse och omdömesförmåga är inte beroende av ett massivt informationsinnehåll, påpekar Webster vidare.⁴⁶ Liknande tankegångar berör Buckland i sina kategorier ”information-as-process” och ”information-as-knowledge”. Information som kunskap berör det innehåll som kommuniceras.⁴⁷ Vad gäller information som en process handlar det om att bli informerad, dock utan att nödvändigtvis betyda att vi faktiskt vet mer; ”Becoming informed denotes a change in what we know.”⁴⁸

---

⁴² Definition hämtad från Nationalencyklopedins nätupplaga:

http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/information/211471?i_whole_article=true Senast besökt 2012-05-25

⁴³ Porat, Marc Uri, *The Information Economy. 1, Definition and Measurement*, 1977: 2

⁴⁴ Buckland, Michael Keeble, *Information and Information Systems*, 1991: 43

⁴⁵ Webster, Frank, *Theories of the Information Society*, 2006: 26

⁴⁶ Webster, 2006: 28

⁴⁷ Buckland, 1991: 41-42

⁴⁸ Buckland, 1991: 107

Vad gäller synen på information kan betraktaren således inta ett kvantitativt eller kvalitativt synsätt på begreppet. Åtskillnaden mellan att inneha information och vara eller bli informerad är en viktig distinktion att beakta samtidigt som diskussionen kring tillgänglighet till den fysiska varan är betydelsefull.

2.2.2 "Informationssamhället"

Bruket av termen "informationssamhälle" för att adressera dagens samhällsförändringar är som vi kommer att se, ett omdiskuterat grepp. I denna uppsats tas dock denna beskrivning som utgångspunkt eftersom FN använder sig av denna term. För enligt FN är förvandlingen mot ett så kallat informationssamhälle ett pågående faktum. FN:s dåvarande generalsekreterare Kofi Annan, FN:s dåvarande generalsekreterare, öppnade WSIS toppmöte i Genève år 2003 med följande ord:

*We are going through a historic transformation in the way we live, learn, work, communicate and do business. [...] Now it is up to all of us to build an Information Society. [...] Information and communication technologies are not a panacea or magic formula. But they can improve the lives of everyone on this planet.*⁴⁹ (Min kursivering)

Är det dock så enkelt att säga att vi idag lever i ett informationssamhälle? Enligt Webster är det möjligt att urskilja fem definitioner av informationssamhällets kännetecken som i sin tur ger upphov till vidare diskussion kring fenomenets existens.⁵⁰ Han anser själv terminologin kring fenomenet vara: "Evocative, but [...] simultaneously fuzzy and evasive."⁵¹ De aspekter som Webster tar upp rör områden som teknologi, ekonomi, sysselsättning, rum och kultur. Argumenten för informationssamhällets existens är exempelvis att vi idag har en mätbar, kvantitativ ökning av information. Som att en stor del av staters BNP numera kommer från informationsindustrin istället för jordbruk eller verkstadsindustri. Eller att det är en ökning av arbeten inom tjänstesektorn där arbetsmaterialet utgörs av information till skillnad från mer manuell sysselsättning.⁵² Vi har även ett medialt samhälle som kontinuerligt förser oss med information från bland annat TV, radio och tidningar i en helt större utsträckning än tidigare.⁵³

Bruket av ny eller uppdaterad teknologi kan också tolkas som en synlig indikator på att nya tider är i antågande.⁵⁴ Tankegångar som förespråkar att ett sådant systemskifte har ägt rum

---

⁴⁹ Citat ur Kofi Annans öppningstal, 10 december år 2003:

<http://www.itu.int/wsis/geneva/coverage/statements/opening/annan.pdf> Senast besökt 2011-10-25

⁵⁰ Webster, 2006: 8-9

⁵¹ Webster, 2006: 10

⁵² Webster, 2006: 12, 14

⁵³ Webster, 2006: 19

⁵⁴ Webster, 2006: 9

finner vi till exempel hos framtidsforskaren Alvin Toffler, som redan år 1980 skildrade i *The Third Wave* hur världen har förändrats genom tre vågor. Den första respektive andra vågen var bonde- och industrisamhällets intåg.⁵⁵ Den tredje vågen som då är informationssamhällets annalkande markerar vägen för ett samhälle, vilket enligt Toffler, är både högteknologiskt och icke-industriellt i traditionell mening och som utmanar gamla maktstrukturer.⁵⁶ Frågan som dock bör ställas i detta sammanhang är hur långt upp på den teknologiska skalan som användningen av informationsteknologi för oss samt vilken placering det är som krävs för en form av kvalificering till ett nytt samhälle. Webster tar som exempel att trots att vi idag har en helt annan tillgång till mat än vad vi hade förr, är det ingen som har utropat dagens samhälle till ett slags ”Food Society”.⁵⁷ Varför skulle då bruket av teknologi nu kvalificera oss till att utgöra ett så kallat informationssamhälle? Som James Boyle påpekar är frågan om informationshantering knappast heller ingen nyhet då makten och förmågan till att samla, erhålla och manipulera information har varit central genom alla tider.⁵⁸

Vad gäller den teknologiska aspekten är det också lätt att fastna i ett cirkelresonemang. Vi använder oss utav ny teknik, alltså lever vi i ett informationssamhälle. Här står Webster mot en annan sociolog, Manuel Castells när han varnar för frestelsen att hemfalla åt teknisk determinism och menar att inte enbart tekniken kan förklara social förändring. Att benämna teknikutveckling som den primära kraften vad gäller övergången till ett nytt sorts samhälle är att både förenkla och separera frågan om teknik från samhällsförändring i övrigt.⁵⁹ Castells anser å sin sida att tekniken har en central roll vad gäller kraft till förändring. ”While technology *per se* does not determine historical evolution and social change, technology (or the lack of it) embodies the capacity of societies to transform themselves...”⁶⁰ Samhället går inte att förstå utan dess teknologiska redskap och här har staten en viktig roll eftersom då dess val av attityd gentemot tekniken är en viktig faktor i utvecklingsprocessen.⁶¹

Frågan om attityd blir även central vad gäller de policydiskussioner rörande mänskliga rättigheter som följer i informationssamhällets kölvatten. Enligt Gregory Walters har varje ny teknisk uppfinning ställt människan inför frågan om hur vi skall agera för att bemästra situationen. Utvecklingen av kommunikations- och informationsteknologi utgör inget undantag utan det har sedan länge funnits en oro för vilka implikationer detta kan få för implementeringen

---

⁵⁵ Toffler, Alvin, *The Third Wave*, 1980: 25-26, 31

⁵⁶ Toffler, 1980: 26

⁵⁷ Webster, 2006: 11, 23

⁵⁸ Boyle, James, *Shamans, Software and Spleens. Law and the Construction of the Information Society*, 1996: 5-7

⁵⁹ Webster, 2006: 272

⁶⁰ Castells, Manuel, *The Information Age: Economic, Social and Culture. Vol 1, The Rise of the Network Society*, 2000: 7

⁶¹ Castells, 2000: 5, 12

av de mänskliga rättigheterna.⁶² Dock har det mänskliga rättighetsperspektivet i policydiskussioner som rör informationssamhället varit marginaliserat, menar William J Drake och Rikke Frank Jørgensen. När detta har varit uppe för diskussion har fokus främst varit på två områden; användningen av kommunikationsteknologi för att öka medvetenheten om kränkningar och när stater inför lagar som begränsar rätten till yttrandefrihet och privatliv på internet. Dessa utgör dock enligt Drake och Jørgensen, bara toppen av ett isberg. För frågor som rör icke-diskriminering, politiskt deltagande, kvinnors rättigheter, fred och utveckling utgör även i högsta grad viktiga beståndsdelar i samhället och påverkas också av nämnda utveckling. Således, hur kommunikationsteknologi används och styrs utav både offentlig och privat sektor påverkar skyddet och främjandet av de mänskliga rättigheterna i stort.⁶³

Vi har här sett att i enlighet med policydiskussionerna råder det ingen tvekan om nuvarande samhällsorganisation bör rubriceras som ett informationssamhälle. Boyle gör onekligen en poäng när han skriver att vi kan anses leva i ett informationssamhälle därför att vi helt enkelt själva pratar om det i dessa termer.⁶⁴ Men verkligheten går inte i svart eller vitt. Enligt Webster är det snarare en fråga om förändring visavi kontinuitet och skriver att: ”The pragmatist will insist, reasonably enough, that the present is a mixture of both.”⁶⁵ För att informations- och kommunikationsteknologi skall kunna förbättra villkoren för medborgarna världen över, är det viktigt att ta de utmaningar mot de mänskliga rättigheterna som förekommer i samhällskontexten på största allvar. Detta oavsett vilken rubrik FN väljer att sätta på samtiden.

2.3 Informationsfrihet

2.3.1 *En fri- eller rättighet?*

Rätten till informationsfrihet återfinns i artikel 19 i FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna från år 1948. Denna rättighet fick ytterligare förankring i och med ICCPR:s ikraftträdande år 1976 och konventionens nittonde artikel stadgar följande:

1. Everyone shall have the right to hold opinions without interference.
2. Everyone shall have the right to freedom of expression; this right shall include *freedom to seek, receive and impart information and ideas of all kinds, regardless of frontiers*, either orally, in writing or in print, in the form of art, *or through any media of his choice*. (Min kursivering)

---

⁶² Walters, Gregory J, *Human Rights in an Information Age. A Philosophical Analysis*, 2001: 19, 27

⁶³ Drake, William J & Jørgensen, Rikke Frank, ”Introduction” i Jørgensen (red), 2006: 3-4

⁶⁴ Boyle, 1996: 6

⁶⁵ Webster, 2006: 267

Informationsfriheten hör till de politiska fri- och rättigheterna. Exempel på andra politiska friheter är exempelvis religions-, åsikts-, och mötesfrihet medan en politisk rättighet exempelvis är rätten att rösta.⁶⁶ Enligt Wesley Newcomb Hohfeld kan rättigheter uttryckas i termer av krav, privilegium, makt eller immunitet.⁶⁷ Immunitet innebär frihet från något medan en rättighet å sin sida ställer ett krav på en annan part; ”A right is one’s affirmative claim against another.”⁶⁸ En frihet kan vidare vara av negativ eller positiv art och i sin installationsföreläsning år 1958 med titeln *Two Concepts of Liberty* diskuterade professor Isaiah Berlin, skillnaden mellan dessa två. En negativ frihet är enligt Berlin, frånvaron av inblandning från andra parter.⁶⁹ En positiv frihet utmärks istället av en frihet till eller en frihet att göra. Eller som Berlin uttrycker det: ”[...] The freedom which consist in not being prevented from choosing as I do by other men...”⁷⁰

Att renodla en rättighet som antingen negativ eller positiv är dock svårt, menar Elena Namli och skriver att vi istället bör se till de positiva och negativa krav som varje rättighet ställer.⁷¹ Och oavsett rättighetsetikett har stater det övergripande ansvaret för att konventioner efterlevs. I enlighet med internationell rätt så skall stater följa triaden ”Respect-Protect-Fulfill” vad gäller detta arbete. Det vill säga att konventionsstaterna skall respektera, skydda samt uppfylla de fri- och rättigheter som konventionen ger uttryck för.

Enligt konventionsartikelns utformning innebär informationsfrihet då en positiv frihet, nämligen en frihet *till* att söka, erhålla och delge information. Att detta avser information av olika slag, både muntligen och skriftligen eller genom annat valfritt medium, anger att artikel 19(2) har ett brett tillämpningsområde. Exempelvis läggs via formuleringen ”of his choice” en större tonvikt vid att alla medium kan användas vid utövandet av informationsfriheten.⁷² Förutom då media av mer traditionella slag är även visuell och elektronisk kommunikation i form av exempelvis radio, film, musik och annan digital media skyddad.⁷³ Därmed inbegriper informationsfriheten även en negativ dimension, det vill säga frihet *från* censur. Inga andra parter skall förhindra detta informationsutbyte. Därmed får skyddet för informationsfriheten en form av horisontell effekt eftersom friheten skall vara skyddad från ingripanden av både offentliga och privata aktörer.⁷⁴ Här skall då staten skydda och respektera rättigheten genom att avstå från

---

⁶⁶ Nowak, Manfred, ”Civil and Political Rights” i Symonides, Janusz (red), *Human Rights. Concept and Standards*, 2000: 91, 96

⁶⁷ Hohfeld, Wesley Newcomb, *Fundamental Legal Conceptions As Applied in Judicial Reasoning*, 1964 [1919]: 37-38

⁶⁸ Hohfeld, 1964 [1919]: 60

⁶⁹ Berlin, Isaiah, *Two Concepts of Liberty: an Inaugural Lecture, Delivered Before the University of Oxford on 31 October 1958*: 11

⁷⁰ Berlin, 1958: 16

⁷¹ Namli, Elena, ”Mänskliga rättigheter ur ett filosofiskt perspektiv” i Gunner, Göran & Namli, Elena, *Allas värde och lika rätt. Perspektiv på mänskliga rättigheter*, 2005: 101

⁷² Österdahl, Ingrid, *Freedom of Information In Question*, 1992: 52

⁷³ Nowak, Manfred, *U.N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*, 2005: 445

⁷⁴ Nowak, 2005: 448

inblandning från statligt håll och verka för ett skydd för friheten även i förhållande till icke-statliga aktörer. Under förarbetet till artikel 19(2) röstades exempelvis förslag som förespråkade att paragrafen skulle innehålla formuleringar som adresserade statliga ingripanden ner, eftersom bland annat mediemonopol och privata ekonomiska intressen ansågs vara minst lika stora hot mot informationsfriheten som statlig censur.⁷⁵

Staten säkrar således enligt en negativ aspekt denna frihet så länge som den inte agerar för att förhindra eller försvåra ett informationsutbyte. Men det är också viktigt att se till de åtaganden som den positiva dimensionen av friheten i realiteten kräver av staten. Vad gäller rätten till yttrandefrihet behöver staten exempelvis uppfylla vissa förpliktelser för att friheten skall garanteras menar Alasdair Roberts, som att arbeta mot ägandekonzentration inom mediekoncerner och stödja andra intressen än de rent kommersiella och så vidare.⁷⁶ Jørgensen påpekar också att det finns en växande problematik med de överenskommelser mellan dels traditionella aktörer inom mediebranschen och dels övrig telekommunikationsindustri vars syfte är att bland annat ge ökad kontroll över innehåll, vilket i förlängningen då hindrar fri informationsspridning⁷⁷. Hilding Eek skrev också i ämnet följande år 1953:

[...] Freedom of information would be an empty word in most countries if their governments did not take action in order to help, by negotiations and agreements with other governments, alleviating or removing obstacles to the free flow of information of an economic, financial, legal or political nature.⁷⁸

I enlighet med detta resonemang är det således inte tillräckligt att staten inte ägnar sig åt censurverksamhet, men i övrigt ej arbetar för ett tillgodogörande av friheten genom praktiska arrangemang. Friheten kommer således inte garanteras enbart genom passivitet från statens sida, det vill säga en frånvaro av tvång som reglerar informationsanvändningen. I förlängningen innebär istället den positiva friheten till att söka, ta del av och sprida information krav på statlig, aktiv aktion. Staten behöver således vidta konkreta och aktiva åtgärder som i sin tur möjliggör för individer att få åtnjuta fri- eller rättigheten i fråga, det vill säga arbeta för ett uppfyllande av friheten.

Men om denna frihet ställer krav på konventionsstaterna följer med denna frihet också en skyldighet för den som utövar sin rätt, i enlighet med artikel 19(3): "The exercise of the rights

---

⁷⁵ Bossuyt, Marc J., *Guide to the "Travaux Préparatoires" of the International Covenant on Civil and Political Rights*, 1987: 385

⁷⁶ Roberts, Alasdair, "Structural Pluralism and The Right to Information" i Calland, Richard & Tilley, Alison, *The Right To Know, The Right To Live. Access To Information and Socio-Economic Justice*, 2002: 36-37

⁷⁷ Jørgensen, Rikke Frank, "The Right to Express Oneself and to Seek Information", Jørgensen, Rikke Frank (red), *Human Rights in the Global Information Society*, 2006: 62

⁷⁸ Eek, Hilding, *Freedom of Information- As a Project of International Legislation. A Study of International Law in Making*, 1953: 57

provided for in paragraph 2 of this article carries with it special duties and responsibilities.” Rätten till informationsfrihet ställer på så sätt krav på både rättighetsinnehavaren och den som skall stå som garant för rättigheten. Informationsfriheten är till skillnad från åsiktsfriheten, inte en absolut rättighet och därmed möjlig att begränsa. Artikel 19(3) fortsätter vidare:

3. [...] It may therefore be subject to certain restrictions, but these shall only be such as are provided by law and are necessary:
- (a) For respect of the rights or reputations of others;
  - (b) For the protection of national security or of public order (ordre public), or of public health or morals.

FN:s specialrapportör för yttrandefrihet, Frank LaRue, lyfter i sin rapport från maj år 2011 fram att det finns fall då viss begränsning av informationsutbyte kan ses som legitimt eftersom andra människors rättigheter löper risk att kränkas. Han nämner bland annat barnpornografi, ärekränkning och spridning av propaganda baserad på etnisk eller religiös tillhörighet som utgör incitament för diskriminering, våld eller annan fientlighet, som exempel på detta.⁷⁹ Begränsningar av medborgerliga fri- och rättigheter som inte är förenliga med nationell lag (som i sin tur skall överensstämma med konventionens intention) är vidare ej tillåtna. Detta i enlighet med de principer som togs fram i Syracuse år 1984 angående restriktioner av ICCPR:s rättighetsartiklar. De nationella lagar som möjliggör en inskränkning av mänskliga rättigheter ska vara tydliga och tillgängliga för alla.⁸⁰ Vad gäller respekt för andras rättigheter och rykte får yttrande- och informationsfriheten inte begränsas i syfte att skydda staten och dess ämbetsmän från allmän opinion och kritik.

Konventionsstaterna får inte heller lov att hänvisa till hot om nationell säkerhet för att förhindra endast lokala eller förhållandevis isolerade hot mot allmän ordning i landet.⁸¹ Att använda samhällsmoralen som referens för restriktioner kan vara problematiskt eftersom en sådan dylik varierar över tid och från plats till plats. Därför är det av stor vikt att staten kan påvisa att de eventuella inskränkningar som görs med hänvisning till denna paragraf verkligen är nödvändiga för upprätthållandet av grundläggande värderingar i samhället.⁸²

---

⁷⁹ UN Doc. A/HRC/17/27, 16 maj 2011, para. 25

⁸⁰ UN Doc. E/CN.4/1985/4, 28 september 1984, para. 15, 17

⁸¹ UN Doc. E/CN.4/1985/4, 28 september 1984, para. 30 & 37

⁸² UN Doc. E/CN.4/1985/4, 28 september 1984, para. 27

2.3.2 *Som mål eller medel?*

Freedom of information is the oxygen of democracy.⁸³

Ovanstående citat är hämtat från organisationens Article 19:s hemsida, som arbetar för att väcka opinion och uppmärksamhet kring rätten till yttrande- och informationsfrihet. Detta citat kan också sägas spegla den instrumentella hållning vad gäller synen på friheten antingen som ett mål i sig självt eller som medel för att uppnå andra värden, som dominerar i synen på informationsfrihetens vara. Betoningen ligger ofta på informationsfrihetens samverkansrelation med andra fundamentala politiska fri- och rättigheter som yttrande, - tryck, - och mötesfrihet. Och som Inger Österdahl påpekar, finns det bland annat en historisk förklaring till just sammankopplingen mellan informationsfrihet (främst då i form av yttrandefrihet) och tryckfrihet, eftersom det är främst genom det tryckta ordet som yttrandefriheten har manifesterats genom tiderna.⁸⁴ Med stöd av formuleringen i ICCPR:s artikel 19(2), ”this right shall include”, kan det exempelvis uppfattas som att informationsfriheten främst utgör en form av tillbehör till yttrandefriheten. Även i andra konventioner som ECHR, artikel tio eller ACHR:s trettonde artikel som berör denna frihet, sammanlänkas informationsfriheten med rätten till yttrandefrihet.

Det läggs också en stor vikt vid hur rätten till informationsfrihet kan användas för att öka tillgången till information vilket då i förlängningen bör eller ska resultera i att andra medborgerliga fri- och rättigheter tillgodogörs. Enligt Andrew Puddephatt är tillgång till information exempelvis essentiellt för ett gott politiskt debattklimat: ”If information is denied, one cannot even get to first base in a democracy.”⁸⁵ Vidare erbjuder informationen, anser Puddephatt, en väg till öppenhet istället för korruption. Tillgång till information underlättar vad gäller att ställa ansvariga till svars och i förlängningen då skapa ett förtroende för myndigheter, vilket således gör informationstillgång centralt för samhällsutvecklingen.⁸⁶ Här står då frihetens tjänande syfte i centrum och informationsfriheten betraktas främst som ett medel för att uppnå andra värden, som ett demokratiskt samhälle, och inte som ett mål i sig självt.

Puddephatt är inte ensam om att fokusera på de demokratiska aspekter som de politiska fri- och rättigheterna sägs medföra, när han betonar informationsfriheten som en viktig faktor för samhällsutveckling och politiskt deltagande. Jørgensen menar också att det inte råder några tvivel om att tillgång till information är just ”empowering”. Enligt Jørgensen skapar möjligheterna till

---

⁸³ <http://www.article19.org/pages/en/freedom-of-information.html> Senast besökt 2012-03-05

⁸⁴ Österdahl, 1992: 43

⁸⁵ Puddephatt, Andrew, ”Preface. Flow of Information Empowers Ordinary People” i Calland, Richard & Tilley, Alison, *The Right To Know, The Right To Live. Access To Information and Socio-Economic Justice*, 2002: xi

⁸⁶ Puddephatt, 2002: xi-xii

att utnyttja modern informationsteknologi goda förutsättningar för utveckling på en individuell nivå, vilket också får återklang samhällsmässigt eftersom dessa färdigheter då skall underlätta för ett demokratiskt deltagande i samhället.⁸⁷

Om vi dock jämför med Websters distinktion om skillnaden mellan att vara informerad eller att besitta tillgång till information, är inte ökad informationstillgång synonymt med bättre kontroll för den enskilde medborgaren. För den utveckling som Puddephatt och Jørgensen aviserar ska kunna ske med informationsfrihetens hjälp, är också beroende av andra faktorer. Om tillgång till information skall vara ”empowering” förutsätter detta exempelvis läskunnighet och därmed en rätt till utbildning. För vem drar nytta av trådlös uppkoppling om du inte kan läsa vad som står på skärmen? Enbart tillgång till information, att kunna utnyttja sin rätt till informationsfrihet, säkrar inte i sig självt ett demokratiskt samhälle. Sett utifrån detta perspektiv, är och blir informationsfrihet ett medel för att uppnå andra värden. Men för att informationsfrihet skall kunna utgöra ett slags demokratins syre, bör denna rättighet även betraktas som ett viktigt mål i sig självt. För att den ska kunna realiseras måste den även respekteras. För om informationsfriheten inte skyddas eller tillgodoses kan den heller inte utgöra ett medel. Informationsfrihet kan heller inte censureras fram. En rimlig väg framåt i informationssamhällets spår borde därmed vara att betrakta informationsfriheten som både ett mål, att den realiseras i sig självt, och som ett medel för en större helhet.

---

⁸⁷ Jørgensen, 2006: 64

3 Fas 1: Genève 2003

Avsikten med detta kapitel är att undersöka vilken förståelse av rättighetsanspråk avseende informationsfrihet som uttrycks i slutdokumenten från WSIS toppmötesforum i Genève 10-12 december år 2003. Denna konferens förbereddes genom flera år av intensiva överläggningar och möten med den ansvariga kommittén, den så kallade PrepCom. I detta organ fanns alla FN:s medlemsstater representerade. Under det andra förberedande mötet, PrepCom 2, påbörjades utkastet till första fasens slutdokument som dock konsensus kunde uppnås först om dagen innan toppmötets öppnande.⁸⁸ Slutligen kunde toppmötet anta en principdeklaration och en handlingsplan, *Declaration of Principles* och *Plan of Action*.

3.1 Med informationen som medel

Om informationsfrihet betraktas som ett mål i sig självt, utgör inte denna frihet i sådana fall främst ett medel för att uppnå andra värden. Fokus bör då ligga på att informationsfriheten skall garanteras för att den är viktig i sig själv, och inte enbart för att underlätta annan utveckling mot till exempel demokrati. Och i WSIS slutdokument från år 2003 bekräftar toppmötet de rättigheter som uttrycks i UDHR:s nittonde artikel men vill även befästa:” [...] The interdependence and interrelation of all human rights and fundamental freedoms.”⁸⁹ I efterföljande stycke påpekas att rätten till yttrande- och informationsfrihet enligt mötet utgör, ett centralt fundament i informationssamhället.⁹⁰ Med detta sagt lägger således de församlade en grund för att informationsfrihet i enlighet med dessa policydokument skall betraktas som viktigt i sig självt. Dock bygger sedan inte mötet vidare på själva informationsfrihetens plats i informationssamhället, utan det stannar vid ett påpekande av dess vikt, särskilt då i förhållande till andra fri- och rättigheter.

Om informationsfriheten istället snarare är ett medel för att underlätta uppnåendet av andra värden och har ett tjänande syfte, är inte själva friheten det främsta målet. Vi har tidigare kunnat se att det finns ett starkt fokus på samverkansrelationen mellan informationsfrihet och andra fri- och rättigheter. Och i principdeklarationen görs tydliga kopplingar mellan tillgång till

---

⁸⁸ Kleinwächter, Wolfgang, ”Multistakeholderism, Civil Society, and Global Diplomacy: The Case of the World Summit on the Information Society“, i Drake, William J., & Wilson III, Ernest J. (red), *Governing Global Electronic Networks. International Perspectives on Policy and Power*, 2008: 545, 547

⁸⁹ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 december 2003, para. 3

⁹⁰ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 december 2003, para. 4

information och övrig utveckling som exempelvis fattigdomsbekämpning: ”We are resolute to empower the poor [...] to access information and to use ICT as a tool to support their efforts to lift themselves out of poverty.”⁹¹ Toppmötet sammanlänkar också frågor som rör utvecklingen av informationsteknologi med övrig samhällsutveckling: ”The rapid progress of these technologies opens completely new opportunities to attain higher levels of development.”⁹² Vidare säger mötet att en välutvecklad infrastruktur för informations- och kommunikationsteknologi kan bidra till att fortare stimulera staters sociala och ekonomiska framsteg och bidra till individers samt samhällens välmående.⁹³ Information förväntas också leda till, med koppling till kunskap, att uppsatta mål om utveckling som exempelvis FN:s millenniedeklaration uppnås.⁹⁴ Kunskap sätts också i relation till utbildning som kopplas vidare till utveckling: ”The sharing and strengthening of global knowledge for development can be enhanced by removing barriers to equitable access to information for [...] educational and scientific activities...”⁹⁵ Mötet lägger därmed en större betoning på informationens (och teknologins) tjänande syfte, snarare än att sätta rätten till informationsfrihet i centrum.

Informationsfrihet i termer av tillgång till information leder enligt mötet till ökad utveckling. Toppmötets fokus på informationsfrihet i dessa termer går också i linje med både Puddephatts och Jørgensens tankar om informationstillgång som förutsättning för en demokratisk samhällsutveckling. Dock får ett alltför stort fokus på friheten som ett medel för utveckling i form av tillgång till information, utan att toppmötet även diskuterar fri informationsspridning, konsekvenser för hur rätten till informationsfrihet uttrycks. Att uttrycka informationsfrihet enbart som ett medel för att nå andra värden cementerar inom den diskurs FN söker utforma om informationssamhället, att informationsfrihet enkom handlar om tillgång till information. Utrymmet inom policydiskussionerna för att diskutera rådande censurproblematik skärs då också ned till förmån för diskussioner kring kapacitetsbyggande.

3.1.1 *Kvantitet = kvalitet?*

Som vi har sett ovan översätter toppmötet frågan om informationsfrihet i informationssamhällets kontext till att handla om tillgång till information snarare än fri informationsspridning. Mötets betoning läggs också på ett kvantitativt synsätt på information. Ett starkt fokus ligger på det Buckland benämner som ”information-as-thing”, det vill säga information i fysisk eller digital

---

⁹¹ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 december 2003, para. 14

⁹² UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 december 2003, para. 8

⁹³ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 december 2003, para. 23

⁹⁴ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/5-E, 12 december 2003, para. 4

⁹⁵ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 december 2003, para. 25

form. Framför allt handlar det då om utbyggnaden av digital infrastruktur och hur fler människor ska kunna få tillgång till digitala informationskanaler. Det föreslås exempelvis att stater ska lägga upp nationella strategier som ska möjliggöra uppkopplingsmöjligheter i offentliga lokaler som bibliotek, skolor, vårdinrättningar med mera.⁹⁶ Den kvalitativa kopplingen är även närvarande om än i mindre grad eftersom information förväntas leda till, med koppling till kunskap, att uppsatta mål om utveckling uppnås. För; "ICTs allow people, anywhere in the world, to access information and knowledge almost instantaneously. Individuals, organizations and communities should benefit from access to knowledge and information."⁹⁷

Mötet anser således att när fler människor får tillgång till det digitala mediet ökar möjligheterna till informationsutbyte och därmed kunskapsspridning. Dock i enlighet med artikel 19 medger inte informationsfrihet rätten till tillgång till ett visst medium, utan det som erkänns är rätten att fritt söka, erhålla och sprida information antingen skriftligt, muntligen eller genom annat valfritt sätt. I realiteten krävs det dock någon form av tillgång, alternativt avsaknad av hinder, till distributionskanaler för att denna rättighet ska kunna realiseras. Ett mejl som blir kvar i utkast-korgen kan visserligen vara informationsrikt men det är först när mottagaren öppnar mejlet som det händer någonting med informationen. Förutsatt att mottagaren kan läsa vad som står däri. Återigen blir då Websters distinktion om skillnaden mellan att vara informerad och inneha information aktuell. Det går inte att sätta ett likamedtecken mellan tillgång till information och kunskapsinhämtning, även om det förra underlättar för det senare. Syftet med den kvantitativa aspekten i informationskedjan är som Buckland uttrycker det: "The intention may be that users will become informed (information-as-process) and that there will be an imparting of knowledge (information-as-knowledge)."⁹⁸

Därmed kan vi säga att rätten till informationsfrihet inbegriper både en kvantitativ och kvalitativ aspekt och det blir då viktigt att FN kan täcka upp de olika typer av frågeställningar som uppkommer beroende på område och inte enbart låta ett perspektiv styra diskussionerna. Diskussioner kring kapacitetsbyggande är viktiga för att friheten skall kunna garanteras på ett rent praktiskt plan, och så att fler individer skall få möjlighet att åtnjuta sin frihet. Det ingår också i konventionsstaternas ansvar gällande detta att respektera och uppfylla rättigheten ifråga. Dock är det av vikt att inte betrakta tillgång till information som synonymt med spridning av kunskap eller idéer. Kvantitet ger inte per automatik kvalitet.

---

⁹⁶ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/5-E, 12 december 2003, para. 9 & 9 c)

⁹⁷ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/5-E, 12 december 2003, para. 10

⁹⁸ Buckland, 1991: 43

3.2 En frihet som ställer krav

Enligt ovan har vi kunnat se att informationsfrihet enligt toppmötet till stor del har kommit att handla om tillgång till information. Men för att ytterligare kunna förstå de rättighetsanspråk avseende informationsfrihet som uttrycks i 2003 års slutdokument av WSIS, är det nu dags att se till frågan om informationsfrihet som en frihet eller rättighet. För om informationsfrihet primärt uttrycks som en rättighet ställer rättigheten i förlängningen krav på en annan part. Det vill säga att rättigheten bland annat garanteras genom aktiv, statlig aktion. Och det är främst diskussionerna om ansvarsfördelningen mellan olika intressenter som realiserar denna frågeställning i slutdokumenten från toppmötet i Genève.

Stor betoning läggs vid ett, för alla inblandade aktörer, gemensamt ansvarstagande för att kunna nå FN:s uppställda mål om bland annat utveckling.⁹⁹ ” [...] All stakeholders should work together to: improve access to information and communication infrastructure [...] as well as to information and knowledge.”¹⁰⁰ De församlade talar i detta sammanhang om att en så kallad digital solidaritet bör råda på både ett nationellt och internationellt plan för att ett inkluderande informationssamhälle skall kunna byggas.¹⁰¹ De aktörer som adresseras är förutom stater och myndigheter, tillhörande privata sektorn och civilsamhället. Den privata sektorn ses ha en betydelsefull roll vad gäller den fortsatta tillväxten av kommunikationsteknologi.¹⁰² Som toppmötet formulerar det: ”The private sector is not only a market player but also plays a role in a wider sustainable development context.”¹⁰³ I principdeklarationen påpekas också vikten av uppmuntran till icke-mediemonopol, att det bör råda en mångfald vad gäller ägandefrågan inom mediasektorn.¹⁰⁴ Sedan menar de församlade att både den privata sektorn och civilsamhället har en expertis i dessa frågor som staterna själva inte besitter och därmed kan företrädare från dessa sektorer vara behjälpliga med sin kunskap när myndigheter arbetar fram strategier rörande ny teknologi.¹⁰⁵

Med denna betoning på vad som ligger på respektive aktörs bord för att kunna tillgodose den kvantitativa delen i informationskedjan, dominerar kravaspekten. Fokuset blir då således på individens rätt till informationsfrihet vilket då i förlängningen medför vissa krav. Att inkludera aktörer från den privata sektorn i dessa diskussioner och erkänna deras del i ansvaret

---

⁹⁹ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 december 2003, para. 20

¹⁰⁰ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 december 2003, para. 19

¹⁰¹ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 december 2003, para. 17

¹⁰² UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 december 2003, para. 49 b)

¹⁰³ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/5-E, 12 december 2003, para. 3 b)

¹⁰⁴ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 december 2003, para. 55

¹⁰⁵ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/5-E, 12 december 2003, para. 3 a)

för utvecklingen är viktigt för framtida policyutveckling. Särskilt med tanke på att det finns aktörer från den privata sektorn som arbetar för att exempelvis ta fram redskap som försvårar ett fritt informationsutbyte. Detta ligger då i linje med staternas ansvar att respektera och uppfylla friheten. Synen på informationsfrihet i främst termer av tillgång till information, bekräftas även i diskussionerna vad gäller statens roll. Ett exempel på en sådan formulering lyder som följande; ”Governments are encouraged to provide adequate access through various communication resources, notably the Internet...”¹⁰⁶ Toppmötet fokuserar därmed på vad staterna bör arbeta för så att tillgång till information skall kunna garanteras.

Informationsfrihet medför enligt detta krav som staten bör uppfylla i samarbete med andra intressenter. Men om informationsfrihet istället uttrycks som en frihet implicerar detta immunitet, det vill säga frihet från något enligt Hohfelds definition. I detta fall kan det innebära exempelvis frihet från statlig inblandning i själva informationsutbytet, som censur. Och trots att toppmötet säger att: ”The ability for all to access and contribute information, ideas and knowledge is essential in an inclusive Information Society.”¹⁰⁷, har vi sett att diskussionerna inte främst har handlat om fri informationsspridning, utan istället om tillgång till information. Och om vi då betraktar informationsfrihet att inbegripa en negativ och positiv dimension, så dominerar den positiva aspekten diskussionerna. Den negativa dimensionen av friheten ges inget större utrymme i dokumenten. Exempelvis lyser omnämmandet av censur med sin frånvaro i både principdeklaration och handlingsplan från 2003 års toppmöte. Dock påpekas att: ”ICTs should be used as an important tool for good governance.”¹⁰⁸ Staters unilaterala handlingar skall vara förenliga med internationell rätt och inte lägga hinder i vägen för sina medborgares välbefinnande.¹⁰⁹ Här kan vi se att även den negativa dimensionen av informationsfriheten kräver insatser från både FN:s och enskilda staters sida, det vill säga att verka för en inkluderande miljö.

I diskussionens spår verkar det dock enklare och mindre politiskt känsligt att lägga fokus på hur hantera individer och grupper som utnyttjar teknologins möjligheter för kriminella syften och genom detta kränker andras rättigheter, än på stater som inte följer ICCPR. ”It is necessary to prevent the use of information resources and technologies for criminal and terrorist purposes, while respecting human rights.”¹¹⁰, slår toppmötet till exempel fast. Att låta ett perspektiv med ett dominerande fokus på att friheten skall uppfyllas styra och att diskutera skyddsaspekten utan att frågan om respekt även adresseras är att utelämna en essentiell del i ansvarstriaden som staterna har.

---

¹⁰⁶ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/5-E, 12 december 2003, para. 10 b)

¹⁰⁷ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 december 2003, para. 24

¹⁰⁸ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 december 2003, para. 38

¹⁰⁹ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 december 2003, para. 46

¹¹⁰ UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 december 2003, para. 36

4 Fas 2: Tunis 2005

We recognize that it is now time to move from principles to action...¹¹¹

Toppmötet i Genève åtföljdes av intensiva överläggningar inför WSIS andra fas. För om uppdraget i Genève var att etablera vägledande principer för det så kallade informationssamhället bestod utmaningen under konferensen i Tunis i november år 2005 att fortsätta omsätta teori till praktik. Dominerande frågor som överfördes från fas ett till nummer två rörde ett överbryggande av den digitala klyftan och kontrollen över nätet. Även detta toppmöte resulterade i två dokument, *Tunis Agenda for the Information Society* och *Tunis Commitment*.

4.1 Medlet står fast

I Genève fanns det ett tydligt fokus på den kvantitativa aspekten i informationskedjan och synen på informationsfrihet som främst ett medel för att uppnå andra värden, dominerade i 2003 års slutdokument. När informationsfrihet främst betraktas som ett medel med ett instrumentellt syfte, ligger betoningen på vad friheten förväntas leda till. Och under WSIS andra fas i Tunis görs återigen kopplingen mellan informationsutbyte och en förstärkt kulturell, ekonomisk och social utveckling.¹¹² Det råder en fortsatt stor tilltro till teknikens kraft och ett belysande exempel på detta är texten i följande paragraf:

We also recognize that the ICT revolution can have a tremendous positive impact as an instrument of sustainable development. [...] An appropriate enabling environment at national and international levels could prevent increasing social and economic divisions, and the widening of the gap between rich and poor countries, regions and individuals- including between men and women.¹¹³

Kommunikations- och informationsteknologi kan alltså enligt de församlade, förutom att som redskap bidra till en hållbar utveckling, även påverka en fråga som rör ojämlikhet mellan könen. Tekniken ses även som ett bra hjälpmedel för främjandet av fred, stabilitet och säkerhet.¹¹⁴ Teknologin utgör också enligt mötet en form av ”development enabler”.¹¹⁵ Det finns således knappast någon hejd på tillförsikten till informationssamhället med dess moderna teknologi och

---

¹¹¹ UN. Doc WSIS-05/TUNIS/DOC/7-E, 18 november 2005, para. 1

¹¹² UN. Doc WSIS-05/TUNIS/DOC/7-E, 18 november 2005, para. 10

¹¹³ UN. Doc WSIS-05/TUNIS/DOC/7-E, 18 november 2005, para. 13

¹¹⁴ UN. Doc WSIS-05/TUNIS/DOC/7-E, 18 november 2005, para. 15

¹¹⁵ UN. Doc. WSIS-05/TUNIS/DOC/6(rev.1)-E, 18 november 2005, para. 12

vad denna i sin tur kan åstadkomma. Informationsfrihet kopplas till att vara en del i denna utveckling när mötet också säger att yttrandefrihet och: ” [...] The freedom of information, ideas, and knowledge, are essential for the Information Society and beneficial to development.”¹¹⁶ Här erkänns således informationsfrihet som en viktig beståndsdel i samhället samtidigt som detta erkännande leveras med en passus om dess vikt för annan utveckling. Grunden för att uttrycka informationsfrihet primärt som ett medel lades i Genève, en syn och ett uttryckssätt som de församlade i Tunis nu alltså bygger vidare på: ”We reaffirm our commitment to providing equitable access to information and knowledge for all, recognizing the role of ICTs for economic growth and development.”¹¹⁷ Tillgång till information leder enligt mötet till kunskap, som i sin tur leder till utveckling. Men i takt med att synen på informationsfrihet som främst ett medel förstärks krymper också utrymmet i policydiskussionerna för informationsfrihet att ta plats som ett mål i sig självt.

4.2 Skydd utan respekt

När synen på informationsfrihet som främst en frihet eller rättighet ska utredas är det viktigt att se till hur rätten till informationsfrihet uttrycks. För när fokus ligger på rätten till informationsfrihet som primärt en frihet implicerar detta frihet från statlig inblandning. Om istället informationsfrihet uttrycks som en rättighet ställs det då krav på andra parter att agera för att rättigheten skall kunna garanteras. Från Genève kan vi se att rättighetsaspekten dominerade i slutdokumenten. Det vill säga att det fanns ett tydligt fokus på ansvarsfördelningen mellan olika aktörer, vilket även återfinns i Tunis. Bland annat läggs en stark betoning vid just staters nyckelroll och ansvar för utvecklingen: ” [...] We acknowledge the key role and responsibilities of governments in the WSIS process.”¹¹⁸ Ett ytterligare exempel på detta: ”We encourage all stakeholders, in particular governments, to reaffirm the right of the individuals to access information according to the Geneva Declaration of Principles and other mutually agreed relevant international instruments...”¹¹⁹ Återigen läggs inte betoningen vid fri informationsspridning, utan istället på tillgång till information.

Om rätten till informationsfrihet uttrycks främst som en frihet, har vi sett att även den positiva dimensionen av friheten, det vill säga friheten till att agera i förlängningen kräver vissa åtaganden av staten. Detta är även giltigt vad gäller den negativa dimensionen av

---

¹¹⁶ UN. Doc WSIS-05/TUNIS/DOC/7-E, 18 november 2005, para. 4

¹¹⁷ UN. Doc. WSIS-05/TUNIS/DOC/6(rev.1)-E, 18 november 2005, para. 90

¹¹⁸ UN. Doc WSIS-05/TUNIS/DOC/7-E, 18 november 2005, para. 8

¹¹⁹ UN. Doc. WSIS-05/TUNIS/DOC/6(rev.1)-E, 18 november 2005, para. 46

informationsfriheten, som frihet från censur. Men genom den praktiska ansvarsfördelningen som har fortsatts skisserats upp under toppmötet i Tunis har bilden av att rätten till informationsfrihet enbart handlar om tillgång till information, cementerats ytterligare. Det är staterna som ska arbeta för att tillgång till information skall kunna tillgodoses och de har som vi sett ovan enligt mötet ett särskilt ansvar för detta. Det är fortfarande givetvis staterna själva som har den suveräna rätten att fatta policybeslut gällande internetrelaterade frågor men dessa bör utvecklas i samråd med andra parter.¹²⁰ Detta för att, enligt toppmötet: ” [...] International cooperation and solidarity at all levels are indispensable if the fruits of the Information Society are to benefit all.”¹²¹ Det ställs således stora krav på andra parter för att garantera informationsfriheten i det så kallade informationssamhällets kölvatten. Men frågan om fri informationsspridning hamnar inte i fokus och inte heller här nämns exempelvis censur explicit som ett hot mot informationssamhällets utveckling. De företeelser som nämns gällande detta har redan tagits upp under förhandlingarna i Genève och rör frågor som cyberbrott, spam, terrorism och hot mot internets infrastruktur.¹²² Således hamnar betoningen vid staternas skyldighet att skydda och uppfylla de fri- och rättigheter som adresseras i sammanhanget, men diskussionen kring respekten av dessa uteblir.

---

¹²⁰ UN. Doc. WSIS-05/TUNIS/DOC/6(rev.1)-E, 18 november 2005, para. 68

¹²¹ UN. Doc WSIS-05/TUNIS/DOC/7-E, 18 november 2005, para. 37

¹²² UN. Doc. WSIS-05/TUNIS/DOC/6(rev.1)-E, 18 november 2005, para. 39-41 & 44-45

5 Slutsats

Syftet med denna uppsats är att undersöka på vilket sätt FN:s initiativ genom WSIS har inverkat på förståelsen av informationsfrihet som en mänsklig rättighet idag. För att göra detta syfte möjligt har frågan om vilken förståelse av rättighetsanspråk avseende informationsfrihet som uttrycks i slutdokumenten av WSIS konferenser år 2003 och 2005, fått ligga till grund för arbetet. Att skriva en uppsats påminner om att lägga pussel, med rambitarna på plats är det enklare att se vartåt det bär. Faircloughs teoretisering av begreppen diskurs och diskursiv praktik i fokus genom konstruktionen av mina motsatspar har därmed fått staka ut vägen för att påvisa en dominerande tolkning av begreppet informationsfrihet. Därmed har frågan om informationsfrihet som mål-medel respektive frihet-rättighet fått löpa som en röd tråd genom uppsatsen.

Utgångspunkten för motsatsparet mål-medel har varit att om informationsfrihet primärt betraktas som ett medel, innebär detta att friheten främst är ett medel för att underlätta uppnåendet av andra värden. Motsatsen till detta är då att informationsfrihet i första hand ses som ett mål i sig självt och inte som ett medel för att nå en större helhet. Frågan om informationsfrihet som mål-medel har fått konkretisera synen på frihetens plats i det så kallade informationssamhället och vilken vikt FN fäster vid dess existens. För det är en sak att i teorin värna om fri- och rättigheter men en annan vad gäller att bevaka implementeringen av dessa från offline till online. Studiens resultat visar att det är synen på informationsfrihet som främst ett medel som dominerar i både 2003 och 2005 års slutdokument, en syn som grundläggs under toppmötet i Genève och vidare fastställs under WSIS andra fas. En stark tilltro till teknikens kraft och vad informationen kan få för fortsatta verkningar, resulterar i en betoning på informationens respektive teknologins tjänande syfte. Vidare är det informationsfrihet i termer av tillgång till information som betraktas som en motor för utveckling. Själva friheten i sig sägs utgöra någon form av stomme i informationssamhället, men ges inte något större utrymme i diskussionerna.

Mitt andra motsatspar frihet-rättighet har fått gestalta en annan diskussion, nämligen frågan om anspråk och ansvar. Givetvis kräver både fri- och rättigheter i praktiken att staten på olika sätt agerar som garant, men mitt syfte har varit att renodla frågan för att kunna se var tyngdpunkten i diskussionerna har legat. För om informationsfrihet primärt uttrycks som en frihet implicerar detta frånvaro av inblandning av andra parter, som exempelvis statlig inblandning. Informationsfrihet uttryckt som främst en rättighet ställer långtgående krav på andra parter, som till exempel aktiv och statlig aktion för att säkra rättigheten. Det finns således en stor spännvid vad gäller hur stater bör arbeta för att garantera informationsfrihet som täcker en rad

olika aspekter, från en positiv till en negativ dimension. Och i slutdokumenten från både Genève och Tunis är det informationsfrihet i termer av en rättighetsaspekt som får styra, det vill säga att det finns ett starkt fokus på de krav som friheten ställer. Olika aktörers ansvar för att garantera tillgången till information och till mediet betonas. Att stater skall avstå från att förhindra utövandet av rätten till informationsfrihet, som exempelvis att inte ägna sig åt censurering, är inga frågor som premieras under WSIS första eller andra fas. När det gäller missbruk av tekniken är det vidare främst ett individperspektiv, och inte staten som här står i centrum.

Dessa motsattpar har således varit behjälpliga vad gäller att undersöka den förståelse av rättighetsanspråk avseende informationsfrihet som uttrycks i slutdokumenten av WSIS konferenser år 2003 och 2005 eftersom vi med hjälp av dessa har kunnat se att rätten till informationsfrihet främst här har uttryckts som en rättighet respektive medel. Men vad innebär då detta? Syftet med denna studie är att söka visa på hur initiativet WSIS har inverkat på förståelsen av informationsfrihet som en mänsklig rättighet idag. Och så som rätten till informationsfrihet är utformad i enlighet med internationell rätt, ICCPR:s nittonde artikel, har alla rätt till en frihet att söka, erhålla och delge information av alla de olika slag. Men med FN:s initiativ WSIS har det skett ett skifte i perspektivet till förmån för rätten till att erhålla information, på bekostnad av rätten till att delge och sprida information. Vikten av informationstillgång har satts i centrum samtidigt som frågan om fri informationsspridning hamnat i skymundan. Med betoningen på informationsfrihet som ett medel hamnar samverkansrelationen mellan informationsfrihet och andra fri- och rättigheter i rampljuset samtidigt som relationen mellan att erhålla och delge information inte har framhävts. För att informationsfriheten skall kunna vara ett medel eller en motor för exempelvis en utveckling mot demokrati är det viktigt att inte utesluta några aspekter. Vilka skall annars producera den information som FN betonar vikten av alla människor skall kunna ha tillgång till? Vidare leder mötets betoning på den kvantitativa aspekten i informationskedjan in på diskussioner om rätten till mediet, vilket är en rätt som ICCPR:s nittonde artikel inte ger uttryck för.

Detta kan då sammantaget sägas vara en omtolkning samt utarbetning av rätten till informationsfrihet så som den uttrycks i internationell rätt. Dock är det en omtolkning till förmån för bara halva friheten eftersom både respekten och skyddet för fri informationsspridning uteblir. Och samtidigt som FN säger sig vilja skapa något nytt i informationssamhällets spår och vara delaktiga i byggandet av ett inkluderande samhälle vidmakthålls gamla maktstrukturer, bland annat genom att politiskt känsliga frågor inte adresseras eller att fokus läggs på individers missbruk av internet istället för staters. Och genom att riktlinjerna läggs ut i Genève med antagandet av en principdeklaration och fastställs ytterligare i Tunis genom omsättning från teori

till praktik, går diskursen från att vara ett språkbruk till att bli ett sätt att agera utefter. Men fortfarande speglas det "gamla" i det "nya".

5.1 Diskussion

Why must the United Nations in the twentieth century take action to safeguard 'freedom of information'? In order to find an answer to such questions one has to look into a series of modern development of a technological and social nature. [...] Freedom of information in the 20th century is undoubtedly something different from freedom of the Press in the 19th century.¹²³

Diskussionen om informationsfrihetens vara är långtifrån ny och har aktualiserats i olika omgångar under årens gång. När Eek skrev ovanstående rader år 1953 pågick det kalla kriget och USA och dåvarande Sovjetunionen tävlade om att visa musklerna både militärt och rent tekniskt. Början till vad som kom att bli det vi idag benämner som internet såg då dagens ljus som en del av denna kapplöpningsrustning. På senare tid har internet gått från att vara ett medium för forskning och militär användning till att bli en del av nästan var mans egendom. Men i takt med att internetanvändningen har ökat har även sanktioner mot utövandet tilltagit, sanktioner som i sin tur är godkända av vissa stater. Frågan om informationsfriheten är således återigen aktuell.

Med initiativet WSIS såg FN en chans till att utveckla bland annat etiska principer och riktlinjer för det som organisationen valde att rubricera som ett informationssamhälle, vilket är ett samhälle där alla individer ska inkluderas i gemenskapen. Digitala klyftor ska övervinnas och alla aktörer skall jobba för att det ska vara möjligt för enskilda medborgare att exempelvis surfa på nätet. Alltså, FN skulle vara med och utforma en diskurs gällande användningen av informations- och kommunikationsteknologi i en inkluderande riktning. Och som Eeks citat ger uttryck för, så måste FN vara med som en aktiv aktör i en uppdaterad kontext eftersom mänskliga fri- och rättigheter inte ger sig själva. Studiens resultat har visat att trots dessa intentioner att vilja skapa nytt så bibehålls fortfarande gamla strukturer. Eller som jag uttryckte det i avsnitten ovan, det "gamla" speglas i det "nya". Och genom att exempelvis fokusera på den kvantitativa delen i informationskedjan slipper FN som samfund ta i mer politiskt känsliga frågor, som att det finns medlemsstater som aktivt arbetar för ett medvetet utvidgande av den digitala klyftan genom censur eller förföljelse av nätdissidenter.

Betoningen på staters ansvar vad gäller att arbeta för tillgång till information hade kunnat åtföljas av signaler om att staters skyldighet att respektera, skydda och uppfylla redan överenskomna mänskliga fri- och rättigheter inte har förändrats bara för att samfundet anser sig

---

¹²³ Eek, 1953: 12

skriva under beskrivningen av ett nytt samhälle. Vidare också att en omtolkning eller utarbetning av i detta fall då informationsfriheten, heller inte innebär att en del i ansvarstriaden som att respektera en fri- eller rättighet går att undslippa. Som samfund hade FN här ett ypperligt tillfälle att låta dessa frågor få ta plats i de officiella slutdokument som ligger till grund för fortsatt policyutveckling på området. I ett så kallat informationssamhälle borde rimligtvis friheten till informationen betraktas men även behandlas som en grundläggande stomme för att hålla uppe samhällsbygget. Däremot kan ett fokus på frihetens tjänande syfte i förlängningen innebära att det ses som attraktivt att följa med i utvecklingen, för att få åtnjuta de fördelar som FN framhäver att friheten kan resultera i.

Det finns givetvis för- och nackdelar med alla metodval, och det gäller att hitta en metod som är behjälplig vad gäller att kunna svara på studiens frågeställning och därmed besvara uppsatsens syfte. Att använda sig av motsatspar på detta vis har underlättat både vad gäller analys samt slutsatsdragning, för genom renodling av begrepp är det enklare att se var på skalan ens analysmaterial så att säga går att passa in och utifrån detta börja bygga slutsatser. Det finns också alltid en risk med ett öppnare förhållningssätt till sitt material att man som uppsatsförfattare vill eller omedvetet läser in mer i sitt material än vad materialet egentligen ger utrymme för. Men med dessa motsatspar har det varit relativt enkelt att hålla sig till redan angivna kriterier och inte förlora sig i andra detaljer. Om istället valet hade fallit på kvantitativ metod, hade jag haft möjlighet att kunna tröska en större mängd material och kanske hade kunnat gå in mer i förberedelseprocessen till WSIS på ett annat sätt än vad som har varit möjligt i denna studie. Dock var min intention redan från början att avgränsa mig till att undersöka de officiella slutdokument som FN har producerat i detta sammanhang. De studier och artiklar som tidigare har producerats om WSIS har inte heller haft denna studies rättighetsperspektiv och därför har det varit intressant att undersöka dessa slutdokument utifrån en informationsfrihetsaspekt.

Ny kontext innebär nya utmaningar för omtolkning vad gäller gamla fri- och rättigheter. FN har därmed en fortsatt stor viktig uppgift att säkra rättighetstagarnas offlinerättigheter även online, och att garantera hela spektrumet och inte vika undan för politiska känsligheter. Först då kan vi tala om informationsfrihet "In Real Life".

5.2 Förslag till fortsatt forskning

År 2015 kommer FN:s generalförsamling att leverera en utvärdering av initiativet WSIS som projekt. Det hade varit mycket intressant att då få undersöka detta material utifrån den dominerande tolkningsförståelse av informationsfrihet som jag har fått fram i denna studie. Hur

har exempelvis utvecklingen framåt påverkats av att informationsfrihet främst har kommit att diskuteras i termer av tillgång till information med en betoning på frihetens tjänande syfte?

Sedan finns det mycket annat intressant material från FN att undersöka utifrån en informationsfrihetsaspekt. Exempelvis erbjuder rapporterna från FN:s specialrapportör för yttrandefrihet ett intressant analysmaterial för att studera frågor som rör internetanvändning och mänskliga rättigheter i andra FN forum. Även frågan om samarbete mellan olika aktörer så som civilsamhälle, privata aktörer, internationella organisationer och FN vad gäller utveckling av policys som påverkar skyddet för mänskliga rättigheter är också det ett ämne för fortsatt studium vad gäller informationsfrihetsfrågor. Utvecklingen vad gäller dessa frågor har bara börjat.

Referenser

Litteratur

- Abbate, Jane, *Inventing the Internet*, Cambridge: MIT Press, 1999.
- Berlin, Isaiah, *Two Concepts of Liberty: an Inaugural Lecture, Delivered Before the University of Oxford on 31 October 1958*, Oxford: Clarendon Press, 1958.
- Berners-Lee, Tim; with Fischetti, Mark, *Weaving the Web. The Past, Present and Future of the World Wide Web by its Inventor*, London: Texere, 2000.
- Bossuyt, Marc J., *Guide to the "Travaux Préparatoires" of The International Covenant on Civil and Political Rights*, Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1987.
- Boyle, James, *Shamans, Software and Spleens. Law and the Construction of the Information Society*, Cambridge: Harvard University Press, 1996.
- Buckland, Michael Keeble, *Information and information systems*, New York: Greenwood, 1991.
- Castells, Manuel, *The Information Age: Economic, Social and Culture. Vol 1, The Rise of the Network Society*, Malden: Blackwell, 2000.
- Castells, Manuel, *The Internet Galaxy. Reflections on the Internet, Business, and Society*, Oxford University Press, 2001.
- Eek, Hilding, *Freedom of Information- As a Project of International Legislation. A Study of International Law in Making*, Uppsala: Uppsala universitets årsskrift, 1953:6.
- Esaiasson, Peter m.fl., *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Stockholm: Norstedts Juridik, 2004.
- Fairclough, Norman, *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity, 1992.
- Goldsmith, Jack & Wu, Tim, *Who controls the Internet? Illusions of a Borderless World*, Oxford University Press, 2006.
- Hohfeld, Wesley Newcomb, *Fundamental Legal Conceptions As Applied in Judicial Reasoning*, New Haven: Yale U.P, 1964[1919].
- Jørgensen, Rikke Frank (red), *Human Rights in the Global Information Society*, Cambridge: MIT Press, 2006.
- Klang, Mathias & Murray, Andrew (red), *Human Rights in the Digital Age*, London: Glasshouse, 2005.
- Klein, Hans, "Understanding WSIS: An Institutional Analysis of the UN World Summit on the Information Society", 1:3-4 i *The Massachusetts Institute of Technology. Information Technologies and International Development* (2004), pp.3-13.
- Kleinwächter, Wolfgang, "Multistakeholderism, Civil Society, and Global Diplomacy: The Case of the World Summit on the Information Society" i Drake, William J. & Wilson III, Ernest J. (red), *Governing Global Electronic Networks. International Perspectives on Policy and Power*, Cambridge: MIT Press, 2008.
- Moschovitis, Christos m.fl., *History of the Internet: A Chronology, 1843 to the Present*, Santa Barbara: ABC-CLIO, 1999.

- Namli, Elena, "Mänskliga rättigheter ur ett filosofiskt perspektiv" i Gunner, Göran & Namli, Elena, *Allas värde och lika rätt. Perspektiv på mänskliga rättigheter*, Lund: Studentlitteratur, 2005.
- Nowak, Manfred, U.N. *Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*, Kehl: Engel, 2005.
- Porat, Marc Uri, *The Information Economy. 1, Definition and Measurement*, United States: Department of commerce. Office of telecommunications, 1977.
- Rienecker, Lotte & Stray Jørgensen, Peter, *Att skriva en bra uppsats*, Malmö: Liber, 2008.
- Roberts, Alasdair, "Structural Pluralism and The Right to Information" i Calland, Richard & Tilley, Alison, *The Right To Know, The Right To Live. Access To Information and Socio-Economic Justice*, Kapstaden: ODAC, 2002.
- Souter, David, "The View From the Summit: A Report on the Outcomes of the World Summit on the Information Society", 6:1 *Info. The Journal of Policy, Regulation, and Strategy for Telecommunications, Information and Media* (2004), pp. 6-11.
- Toffler, Alvin, *The Third Wave*, London: Collins, 1980.
- Walters, Gregory J, *Human Rights in an Information Age. A Philosophical Analysis*, University of Toronto Press, 2001.
- Warf, Barney, "Geographies of Global Internet Censorship", 76:1 *GeoJournal* (2011), pp. 1-23.
- Webster, Frank, *Theories of the Information Society*, London: Routledge, 2006.
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Lund: Studentlitteratur, 2000.
- Österdahl, Ingrid, *Freedom of Information In Question*, Uppsala universitet, Serie: Studies in international law, 1992.

Material från Förenta Nationerna

- Declaration of Principles. Building the Information Society: a Global Challenge in the New Millennium*, UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 december 2003
- International Covenant on Civil and Political Rights, 16 december 1966, 999 U.N.T.S 171.
- Plan of Action*, UN Doc. WSIS-03/GENEVA/DOC/5-E, 12 december 2003
- Report of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of the Right to Freedom of Opinion and Expression*, UN Doc. A/HRC/17/27, 16 maj 2011
- The Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights*, UN Doc. E/CN.4/1985/4, 28 september 1984
- Tunis Agenda for the Information Society*, UN. Doc. WSIS-05/TUNIS/DOC/6(rev.1)-E, 18 november 2005
- Tunis Commitment*, UN. Doc WSIS-05/TUNIS/DOC/7-E, 18 november 2005

Elektroniska källor

- http://www.itu.int/ITU-D/ict/statistics/at_glance/KeyTelecom.html Senast besökt 2011-10-24
- <http://newsroom.fb.com/content/default.aspx?NewsAreaId=22> Senast besökt 2012-05-14
- http://march12.rsf.org/i/Internet_Enemies.pdf Senast besökt 2011-10-24

<http://en.rsf.org/press-freedom-barometer-netizens-imprisoned.html?annee=2012> Senast besökt 2012-05-14

<http://en.rsf.org/press-freedom-barometer-netizens-imprisoned.html?annee=2003> Senast besökt 2011-10-24

<http://en.rsf.org/press-freedom-barometer-netizens-imprisoned.html?annee=2005> Senast besökt 2011-10-24

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/information/211471> Senaste besökt 2012-05-25

<http://www.itu.int/wsis/geneva/coverage/statements/opening/annan.pdf> Senast besökt 2011-10-25

<http://www.article19.org/pages/en/freedom-of-information.html> Senast besökt 2012-03-05

Övrigt material

Deutsch Karlekar, Karin & Cook G., Sarah, “Access and Control: A Growing Diversity of Threats to Internet Freedom”, i *Freedom of the Net. A Global Assessment of Internet and Digital Media*, Freedom House, 2009

http://freedomhouse.org/uploads/specialreports/NetFreedom2009/FreedomOnTheNet_FullReport.pdf Senast besökt 2011-08-07